

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΤΟΜΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ

1 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ—15 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ

1927

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & Σ^Α ΕΚΔΟΤΑΙ
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ", - ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ, 44
ΑΘΗΝΑΙ

τουλάχιστο άνεχτή, μόνον εάν είχε παιχτεί άρτια. Άλλ' ή δ. Χαλκούση άνέλαβε ένα «μεγάλο ρόλο» ξένο στις ικανότητές της και περιτριγυρίστηκε από διάφορους ήθοποιούς που τους συγκέντρωσε στην τύχη. Δέν είχαν ούτε καν μελετήσει. Τά χάσματα στην παράσταση είσαν πολύ πιο συχνά από τις τυχαία όρθια τονισμένες φράσεις.

Είναι κρίμα! Η δ. Χαλκούση θά μπορούσε να είναι μια πολύτιμη δύναμη για τό νεοελληνικό θέατρο. Παραμένει μόνον ή έλπίδα πως μπορεί άκόμα να μήν είναι πάρα πολύ άργά για να συνειδητοποιήση τον έαυτό της και να βρει την κατεύθυνση που όφείλει ν' ακολουθήσει.

Α. Θ.

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

Κώστας Βάρναλης: «Σκλάβοι Πολιορκημένοι».

Ποιητής από τους δύο-τρεις καλλίτερους της γενιάς του, νους φιλοσοφημένος, ισόρροπος, βαθύς, αλλά και όξύς και άνήσυχος συγχρόνως, άνοιγμένος σ' όλα τά ιδεολογικά ρεύματα της εποχής του, ό Κώστας Βάρναλης βρίσκεται σήμερα σ' όλη τήν άκμή της δημιουργικότητός του. «Ό,τι τελευταία δημοσίεψε, και «ό Σολωμός χωρίς Μεταφυσική», ή γνωστή πολύκροτή του μελέτη, και τά άρθρα του τά γεμάτα παρ' όλη τήν θεωρητικότητα τους, από φρεσκάδα και άλλεγρία, τά τσουχερά και κοφτερά, που θανατώνουν τον αντίπαλο με άπανωτές διαλεκτικές σπαθιές και που πάλλονται όλόκληρα από ένα χαρούμενο χορευτικό ρυθμό, και τό τελευταίο του ποιητικό έργο «Οί Σκλάβοι Πολιορκημένοι», δείχνουν καλλιτέχνη κύριο των έκφραστικων του μέσων, και στοχαστή με τέλεια συγκροτημένο πνευματικό κόσμο.

Περισσότερο λυρικός στα πρώτα του έργα, ό Βάρναλης τώρα τελευταία εμφανίζεται όλοένα πιο φιλοσοφικός και σατυρικός, και καθώς οι νέες του διαθέσεις και προθέσεις έχουν ανάγκη από άπλωμα, τά έργα που παρουσιάζει είναι συνθετικώτερα. Συνθετικώτερα δηλαδή πλατειά, έκτενη, με ένότητα ιδεολογική μόνον, χωρίς καμιά άλλη συνοχή και ένότητα άπ' εκείνες που είχαν τά καλιά συνθετικά ποιήματα. Η κύρια ιδέα, ή ιδέα μάννα των «Σκλάβων Πολιορκημένων», είναι, καθώς ό ίδιος ό ποιητής έγραψε, όταν πρό δύο έτών δημοσιεύθηκε σ' ένα περιοδικό (στην «Φιλική Έταιρεία») τό δεύτερο μέρος του έργου του, «Ό Πόλεμος», ή προσπάθεια μιας ρεαλιστικής έρμηνείας της ζωής. «Ό ποιητής, αντίθετα με τήν ιδεαλιστική έρμηνεία της ιστορίας που ό περασμένος αιώνας έκανε τόσο άφθονη κατάχρηση, έρμηνεύει τή ζωή ρεαλιστικά, δηλαδή όπως είναι: με τις άσκήμιες και τους φόβους, τις πλάνες, τις ανθρώπινες άδυναμίες. Από τέτοια βάση κινώντας ανεβαίνει (Γ' μέρος) στο ιδανικό «της έλευθερίας όλων των ανθρώπων κι' όχι μιας τάξης ανθρώπων μόνον».

Άλλ' άς δούμε ποιό είναι άκριβώς τό περιε-

χόμενο του συνθετικού αυτού ποιήματος. Οί «Σκλάβοι Πολιορκημένοι» διαιρούνται σε τέσσερα μέρη: στο «Θεϊκό, ήτοι τό Ανθρώπινο πάθος», στον «Πόλεμο», στο «Όραμα ήτοι ή Δεύτερη Παρουσία» και στην «Καμπάνα ήτοι ή Έλευθερία». Στην άρχή του έργου του ό Β. Βάρναλης έχει βάλει και έναν πρόλογο—τρια τετράστιχα-λυρικό, που οι τελευταίοι του στίχοι θυμίζουν άρκετά τον τόνο των «Μοιραίων»:

Χτές και σήμερα ίδιο κι όμοια, χρόνια μπρός,
χρόνια μετά . . .

Η ύπαρξή σου σε σκοτάδια όλο πηχτότερα βουτά.
Τάχα ή θέλησή σου λίγη, τάχα ό πόνος σου μεγάλος.

Άχ, πούσαι, νιότη, πού δειχνες, πως θά γινόμουν άλλος!

Είπα ήδη ότι εκτός από τήν ιδεολογική συνοχή τίποτε άλλο δέν ενώνει τά τέσσερα μέρη του ποιήματος μεταξύ των, όπως και τά κομμάτια που αποτελούν τό κάθε μέρος. Στο Θεϊκό, ήτοι τό Ανθρώπινο Πάθος, π. χ. ό ποιητής μάς παρουσιάζει στην άρχή («Οί Πόνοι της Παναγιάς») τήν Παναγία, που έτοιμη να γεννήσει, καταλαμβάνεται από τρόμο σκεπτόμενη τήν ύψηλή και μαρτυρική άποστολή του Γιού της: κατόπιν τον Ιούδα (Η Άγωνία του Ιούδα) φωτισμένον από τή συνείδηση ότι ό χριστιανικός ιδεαλισμός, γίνεται όπλο στα χέρια των δυνατών για έκμετάλλευση των αδυνάτων' ύστερα έναν διάλογο. (Η Τιμωρία του Άνομου) μεταξύ της Ψυχής και του Σώματος του κρεμασμένου Χριστού, όπου ό ιδεαλιστικός, διχασμός ψυχής και σώματος δέν ύπάρχει πιά και όπου σώμα και ψυχή φλογίζονται από τή αλήθεια ότι μόνη πραγματικότητα είναι τούτη έδω ή ζωή, και τήν διαλαλούνε και τέλος (Ό Καλός Λαός) ένα λαϊκό γλέντι όπου ξεσκεπάζεται όλη ή κακομοιριά, όλη ή παθητικότητα, όλος ό «ντοβλετισμός» (φρόνιμα και ταχτικά—πάω με κζίνον, πού νικά) των «καλών» πολιτών (στον ίδιο τόνο του τελευταίου αυτού κομματιού, είναι και «Ό Καλός Πολίτης» ένα από τά τσουχερώτερα σατυρικά ποιήματα του Βάρναλη που δημοσιεύθηκε έδω και λίγον καιρό). Τί συνοχή ενώνει τά τέσσερα αυτά κομμάτια του πρώτου μέρους; Καμιά άλλη παρά ή ιδεολογική, και ούτε άλλωστε καμιά άλλη είναι αναγκαία, δέν φαίνεται τουλάχιστον να τήν επέζητησε ό ποιητής, και ούτε αν ύπήρχε, θά ήταν σύμφωνη με τις τάσεις της σύγχρονης ποιήσης.

Ό Βάρναλης δέν χρησιμοποιεί παρά εύρύτατα πλαίσια—τό θρησκευτικό, τό μυθολογικό, τό ιστορικό,—μέσα στα όποια, λιγώτερο ή περισσότερο άμεσα, πάντα χτυπητά και καθαρά όμως, αναπτύσσει με τό πνεύμα του στίχου, τήν ιδεολογία του, καταλήγοντας στο λυτρωτικό του κήρυγμα.

Του ξεφεύγουν ως τόσο στα συνθετικά του ποιήματα και κομμάτια που δέν έχουν σχέση με τήν ιδεολογία του, όπως π. χ. «Οί Πόνοι της Παναγιάς» στο πρώτο μέρος των «Σκλάβων Πολιορκημένων». Τό θαυμάσιο αυτό κομμάτι (άρκετά συγγενικό με τό όμοιας έμπνεύσεως ποιήμα του «Τό Φως που καιεί») δέν είναι παρά ό παραγμός μιας μητέρας που θά ήθελε, όπως όλες οι μητέρες, να χει πάντα τό παιδί της κοντά της,

μικρό και άπλερο πάντα αν είναι δυνατόν, για να το ζεσταίνει με την άπεραντη τρυφερότητά της.

Με τί μοναδική δύναμη εκφράζει το αίσθημα αυτό ο Βάρναλης :

Που να σε κρύψω, γίόκα μου, να μη σε φτάνουν

Οί κακοί ;
Σε ποιό νησί του Ωκεανού, σε ποιά ερημική ;

Αε θα σε μάθω να μιλάς και τ' άδικο φωνάζεις ;
Ξέρω, πως θα χεις την καρδιά τόσο καλή, τόσο
γλυκή,
που μες στα βροχια της άργής ταχιά θενά σπα-
ράξεις.

Τη νύχτα θα σηκωνομαι κι' αγάλια θα νοχο-

νά σκόβω, την άνάσα σου ν' άκω, πουλάκι μου
ζεστό,

να σου τιμιάζω στη φωτιά γάλα και χαμομήλι
κ' όποτε απ' το παράθυρο με καρδιοκτύπι θα
κοιτώ,

που θα παγαίνεις στο σκολειό με πλάκι και
χοντύλι.

Ίδια πονεμένος, ίδια παθητικός και καρτερι-
κός είναι ο τόνος και στο δεύτερο κομμάτι, στην
«Αγωνία του Ίούδα». Ο Ίούδας είναι ο σκλάβος που αισθάνεται τη σκλαβιά του, που δεν έχει όμως ακόμη τη δύναμη να ενεργήσει για να λυτρωθεί, γιατί είναι ποτισμένος απ' τον χριστιανικό ιδεαλισμό, ο οποίος, καθώς λέγει :

ψυχή και σώμα αντίμαχα σε δυο μου τα χωρίζει.

Στην «Τιμωρία του Άνομου» ο τόνος αρχίζει ν' αλλάζει, γίνεται πιο όξυς. Η ψυχή του κρεμασμένου Ίησού λέγει :

Δέν εμμαν πνέμ' άθάνατο μες του σεισμού το
χάσμα !

κ' ή μόνη σας παρηγοριά της φαντασίας σας
πλάσμα !

Και το Κορμί «που τ'όσφιξε το άλλοτο σκοινί» του ιδεαλισμού, λέει κι' αυτό :

Νά μη σ' άκουγα, ψυχή,
και να μη σ' άγρίκαα, πνέμα !
Μες τον ήλιο, στη βροχή
να σε χαιρομουν, ω ψέμα,
ζήση άκύμαντη, ρηχή.

Τέλος, στο τέταρτο και τελευταίο κομμάτι, ξεσπάει, μ' όλη του την όξύτητα και την καυστικότητα, ο σατυρικός χείμαρρος του Βάρναλη. Έδω πιά πληγώνει και μαστιγώνει μ' όλο το γέλιο με το οποίο συνοδεύει το μαστίγωμά του. Η σάτυρά του έχει κάτι το πηγαίο, το άκάθεκτο που θυμίζει τους μεγάλους σατυρικούς.

Άπ' το χωριό κατέβηκα
μ' όλη τη φαμελιά μου.
Καρδιά μου, τί ξαλάφρωμα !
Τι πρήξιμο, κοιλιά μου !
Βάντε κλήρο, ρίχτε ζάρι,
τό μαντύ του ποιός θα πάρει

Και σηκώνουν το φουστάνι
νιές και γραδες όσο φτάνει.

Χωρίς την άνισότητα,
πως θα ταν δικαιοσύνη,
χωρίς τον άγιο πόλεμο,
πως θα ταν καλωσύνη !

Μια μονάχα ύπάρχει αλήθεια :
Μαχμουρίκι και Συνήθεια !

* *

Μίλησα κάπως λεπτομερέστερα για το πρώτο μέρος των «Σκλάβων Πολιορκημένων» γιατί σ' αυτό βρίσκομε τον τόνο και τον τρόπο της σύνθεσης όλου του έργου. Και στον «Πόλεμο» και στα δύο άλλα μέρη ξετυλίγει ο Βάρναλης τα ίδια ιδεολογικά μοτίβα. Ίδεαλιστική αντίληψη της ζωής στηριγμένη στην δίκαια κατανομή των αγαθών και στην κατάσφιξη των τάξεων. Στο «Όραμα της Δεύτερης Παρουσίας», ο Θεός παρουσιάζεται (Ο Θεός Λόγος) σαν ένας δυνάστης της γης μεταφεριμένος άπλώς στον ουρανό, που επικυρώνει πέρα ως πέρα την «φιλοσοφία» των δυνατών :

Όσ' είσαστε πάνω στη γης σκλάβοι τυφλοί και
θύματα
κ' έδω θενά στε θύματα και σκλάβοι ως άλλοτε,
τυφλοί.

Οί σταυρωτήδες, αξια μου παιδιά' κι' όποιος άνήμ-
πορος,
καθ' ώρα θα σταυρώνεται, θα πάσκει και θα λη-
σμονεί.

Στο τέταρτο μέρος τέλος «Η Καμπάνα ήτοι ή Έλευθερία», ο ποιητής με το σύμβολο μιας καμπάνας που οί «καλοί» πολίτες την στήνουν για να διαλαλει τις δικές τους αλήθειες, ο ποιητής κάνει το λυτρωτικό, ανθρωπιστικό του κήρυγμα :

Πάνω από θάλασσες,
πάνω από χώρες,
με τους καλόκαιρους
και με τις μπόρες
να με κατέβαζαν
άγαλινά,
όπου τ' ανθρωπίνο
πλήθος πεινά.

* *

«Οί Σκλάβοι Πολιορκημένοι» είναι το με-
στότερο ποιητικό έργο του Βάρναλη και, στο είδος του, απ' τα καλλίτερα νεοελληνικά. Μολονότι εξυπηρετεί μια ιδεολογία και ή πρόθεση του ποιητή είναι φανερή, ως τόσο κατορθώνει να μάς δίνει, απ' την αρχή ως το τέλος σχεδόν, μια άγνή και δυνατή καλλιτεχνική συγκίνηση. Στα μέτρα και τους ρυθμούς που μεταχειρίζεται, μολονότι δεν είναι προσωπικοί, κατορθώνει να δίνει έναν άερα, έναν τόνο, ένα περπάτημα και ένα λύγισμα έντελώς προσωπικά και να εκφράζει μ' αυτά όλη του την πλούσια άτομικότητα. Ο Βάρναλης βρίσκεται σήμερα στον μεγαλειότερο δημοουργικό του όργανισμό και είναι τόση ή εκτίμηση που τρέφομε για το ταλαντό του, ώστε ό,τι και αν μάς δώσει, δε θα μάς εκπλήξει. Θα το δεχθοδμε ως αναμενόμενο, φυσικό καρπό της ιδιοφυίας του.

Π.